

Slovenský národopis

3—4

39 - 1991

Na obálke: 1. strana: Detail z ikony Posledný súd. Vyšný Orlick, okr. Svidník
4. strana: Posledný súd. Ikona na plátne z posl. tretiny 17. stor., Vyšný Orlick, okr. Svidník. Autor neznámy, rozmery 240 × 152 cm. Majetok Šarišského múzea v Bardejove. Foto O. Nováková

(Ospravedlňujeme sa čitateľom za chybné uvedenie majiteľa ikony Svätý Michal archanjel s výjavmi jeho činov, uverejnenej na obálke č.2/1991 Slovenského národopisu. Toto dielo je majetkom Šarišskej galérie v Prešove.)

Dear Reader,

Slovenský národopis (Slovak Ethnology) is a quarterly with a long tradition, edited in the Slovak language by the Institute of Ethnology of the Slovak Academy of Sciences in Bratislava, Czechoslovakia. This review publishes papers from all spheres of Slovak folk culture, past and present, including minorities and Slovaks abroad. The journal's articles range from research on the folk culture of every region of Slovakia (folk architecture, arts and crafts, costumes and clothing, folktales, songs, customs, traditions, etc.) through information on activities of ethnological research centres and museums, archival materials, book reviews to theoretical and comparative analyses of topical issues. The most interesting studies are published in English, and all the articles published in Slovak have extended English Summaries.

As the only periodical specifically devoted to the comparative study of Slovak folk culture, Slovenský národopis deepens the understanding of folk cultures throughout the world.

By becoming a regular subscriber of Slovenský národopis you will help to support an authoritative review for everyone interested in Slovak folk culture.

Contact address: **Promotion Department, VEDA Publishing House**

**Klemensova 19
814 30 Bratislava
Czechoslovakia**

HLAVNÝ REDAKTOR

Milan Leščák

VÝKONNÉ REDAKTORKY

Eubica Chorváthová

Zora Vanovičová

REDAKČNÁ RADA

Stanislav Brouček, Božena Filová, Václav Frolec, Emília Horváthová, Václav Hrníčko, Josef Jančár, Soňa Kovačevičová, Eva Krekovičová, Martin Mešša, Ján Podolák, Zora Rusnáková, Peter Salner, Karol Strelec, Andrej Sulitka

ŠTÚDIE

- Nosková, Helena: Príspevok k výskumu ľudovej kultúry Slovákov v českom pohraničí od r. 1945 po súčasnosť 261
- Moravcová, Dana: Proměny kriterií výběru manželského partnera u rudohorských Slováků v českém pohraničí 274
- Kovačevičová, Soňa: Migračné a emigračné cesty Židov na Slovensku 288
- Stoličná, Rastislava: K otázkam štruktúry, obsahu a názvov jedenia dedinského spoločenstva na Slovensku 303
- Burlasová, Soňa: Individuum a kolektív 310
- Altman, Karol: Stolové spoločnosti jako činitel integrace Českého čtenářského spolku v Brně 322
- Divacová, Zorica: K chápaniu manželstva v srbskom ľudovom prostredí 328
- Belaj, Vitomir: Slováci a chorvátska etnológia 331
- Leščák, Milan: The beginnings of functional structuralism in Slovak ethnology 336

DISKUSIA

- Rozhovor s prof. Ladislavom Holým 348
- Kaľavský, Michal: Etnicita alebo etnické vedomie? 354

MATERIÁLY

- Profantová, Zuzana: Parémie v diele Andreja Kmeťa (K 150. výročiu narodenia) 358
- Komorovský, Ján: Inkulturácia v práci slovenských misionárov 363
- Kaľavský, Michal: Jazykové a náboženské zloženie obyvateľov Zemplínskej župy v 18. storočí 367
- Skružný, Ľudvík: Studny dokumentované v archívech národopisných pracovísk SAV a ČSAV a na stredovekých i novovekých vyobrazeniach 383
- Čukan, Jaroslav—Halmová, Mária: Determinanty spôsobu života v banických obciach v okolí Železníka 402
- Vanovičová, Zora: Ikony východného Slovenska a motívy ústnej prozaickej slovesnosti 412

ROZHLADY — SPRÁVY — GLOSÝ

- K 100. výročiu narodenia prof. A. Václavika (Václav Frolec) 416
- Životní jubileum Soni Kovačevičové (Václav Frolec) 418
- Vědec nejvyšších kvalit. K jubileu Oskára Elscheka (Dušan Holý) 421
- Životné jubileum doc. dr. Emilie Horváthovej, CSc. (Kornélia Jakubíková) 426
- Jubileum Oľgy Danglovej (Soňa Kovačevičová) 428
- PhDr. Mojmír Benža oslávil päťdesiatku (Peter Slavkovský) 431
- Životné jubileum Viery Abelovej (Milan Chlebana) 433
- Vedecká konferencia venovaná 150. výročiu narodenia Andreja Kmeťa (Hana Hlôšková) 436
- Porada o národopisnom atlase Čiech, Moravy a Sliezska (Mojmír Benža) 437
- Medzinárodný vedecký seminár o Rusínoch-Ukrajincoch v karpatskej oblasti (Mikuláš Mušínska) 438
- Medzinárodná konferencia Od Ševčenkovej vedeckej spoločnosti po Ukrajiniskú nezávislú univerzitu (Viera Gašparíková) 439
- Seminár Subkomisie pre ľudové staviteľstvo a sídla MKKKB (Ladislav Mlynka) 441
- Vyhlasenie o vytvorení Únie múzeí v prírode na Slovensku (Milan Kiripolský) 442
- Seminár Problémy výstavby automatizovaných informačných systémov v spoločenských vedách a v oblastiach ich aplikácie (Viera Kaľavská) 443
- Historický výskum rodiny v západnej Európe (Zuzana Beňušková) 444
- Edičná činnosť Krajského osvetového strediska v Banskej Bystrici vo vzťahu k tradičnej ľudovej kultúre 1983—1991 (Miloš Šípka) 445

RECENZIE — ANOTÁCIE

- Soviet Nationality Policies (Peter Skalník) 448
- Ethnografický atlas Slovenska (Josef Vařeka) 450
- M. Šrámková—O. Sirovátka: Katalog čes-

kých lidových balad (Soňa Burlasová)	452
M. Mitterauer: Historisch-anthropologische Familienforschung (Zuzana Beňušková)	453
Volksdichtung zwischen Mündlichkeit und Schriftlichkeit (Gabriela Kiliánová)	453
Národopisné studie o Brně (Katarína Popelková)	455
Palócock I., II. (Soňa Švecová)	456
Počátky českého národního obrození 1770 až 1791 (Jiří Langer)	456
Märchen vor Grimm (Gabriela Kiliánová)	457
Narodna vyšivka Jugoslavii	458
Čarolija niti	458
Zborník Slovenského národného múzea 1990, 1991	459
O. Sirovátka: Literatura na okraji	460
Česká lidová slovesnost	460
O. Bockhorn—W. Slapansky: Gutshofknechte und Saisonarbeit im Pannonischen Raum	461
Posolstvo Ježiša Krista zhrnuté zo štyroch Evanjelii do jednej osoby.	461
Vianočná knižka	461
E. Plicková: Bratislava mojej mladosti	461
P. Salner a kol.: Taká bola Bratislava	462
Etničeskaja onomastika	462
R. Petrovič: Srpska narodna muzika	462
Nationalsozialismus im Landkreis Tübingen Gdy do Grodzyska ruszył „parochód“	462
M. Bohatcová a kol.: Česká kniha v proměnách staletí	463
I. Štěpán: Lidové stavitelství ve stavebních plánech a mapách východočeských archivů	463
Ester Plicková	464
M. Bútor: Mne sa to nemôže stať	464
Die jüdische Welt von gestern 1860—1938	464

OBSAH 39. ROČNÍKA

INHALT

STUDIEN

Nosková, Helena: Studienbeitrag zur Forschung der Volkskultur der Slowaken im tschechischen Grenzgebiet vom Jahre 1945 bis zur Gegenwart	261
Moravcová, Dana: Die Umwandlungskriterien in der Auswahl des Ehepartners bei den Slowaken aus rumänischen Erzgebirge im tschechischen Grenzgebiet	274
Kovačevićová, Soňa: Migrations- und Emigrationswege der Juden in der Slowakei	288
Stoličná, Rastislava: Zu den Fragen der Struktur des Inhalts und der Benennung des Speisens der Dorfgemeinschaft in der Slowakei	303
Burlasová, Soňa: Individuum und das Kollektiv	310

Altman, Karel: Tischgesellschaften als Faktor der Intergration des Tschechischen Leservereins in Brünn	322
Divac, Zorica: Zur Eheerkenntnis im serbischen Volksmilieu	328
Belaj, Vitomir: Slowaken und die kroatische Ethnologie	331
Leščák, Milan: The beginnings of functional structuralism in Slovak ethnology (in englische Sprache)	336

DISKUSSION

Ein Gespräch mit Prof. Ladislav Holý	348
Kaľavský, Michal: Ethnizität oder ethnisches Bewußtsein?	354

MATERIALIEN

Profantová, Zuzana: Andrej Kmeť und die Sprichwörter in seinem Werk	358
Komorovský, Ján: Inkulturation in der Arbeit der slowakischen Missionäre	363
Kaľavský, Michal: Sprachliche und religiöse Zusammensetzung der Zemplinergau im 18. Jahrhundert	367
Skrúžný, Ludvík: Brunnen dokumentiert in den Archiven der Slow. Akademie der Wissenschaften und der Tschechoslow. Akademie der Wissenschaften	383
Čukan, Jaroslav—Halmová, Mária: Determinanten der Lebensweise in den Bergmangemeinden in der Umgebung von Železník	402
Vanovičová, Zora: Ikonen der Ostslowakei und Motive der mündlichen prosaischen Dichtung	412

RUNDSCHAU—INFORMATIONEN—GLOSSEN

Zum 100. Jahrestag der Geburt von Prof. A. Václavík (Václav Frolec)	416
Lebensjubiläum von Soňa Kovačevićová (Václav Frolec)	418
Wissenschaftler von allerhöchsten Qualitäten. Zum sechzigsten Geburtstag von Oskar Elsček (Dušan Holý)	421
Lebensjubiläum von Fr. Doz. Dr. Emília Horváthová, CSc. (Kornélia Jakubíková)	426
Jubiläum von Oľga Danglová (Soňa Kovačevićová)	428
Ph. Dr. Mojmir Benža feierte seinen fünfzigsten Geburtstag (Peter Slavkovský)	431
Lebensjubiläum von Viera Abelová (Milan Chlebana)	433
Wissenschaftliche Konferenz gewidmet dem 150. Jahrestag der Geburt von Andrej Kmeť (Hana Hlôšková)	436
Besprechung über den Ethnographischen Atlas von Böhmen, Mähren und Schlesien (Mojmir Benža)	437
Internationales wissenschaftliches Seminar über Ruthener-Ukrainer im Karpathengebiet (Mikuláš Mušínska)	438

Internationale Konferenz Von der Ševčenko wissenschaftlichen Gesellschaft bis zur Ukrainischen unabhängigen Universität (Viera Gašparíková)	439
Seminar der Subkommission für das volkstümliche Bauwesen und Siedlungen der IKKKB (Ladislav Mlynka)	441
Verlautbarung über die Entstehung der Union der Freilicht museen in der Slowakei (Milan Kiripolský)	442
Seminar Probleme des Aufbaus der Automatisierten Informationssysteme in den Gesellschaftswissenschaften und in den Gebieten ihrer Applikation (Viera Kaľavská)	443
Historische Forschung der Familie in Westeuropa (Zuzana Beňušková)	444
Die Editionstätigkeit des Bezirks Volksbildungszentrum in Banská Bystrica in der Beziehung zur traditionellen Volkskultur (1983—1991) (Miloš Šípka)	445

BÜCHERBESPRECHUNGEN-REFERATE

INHALT DES 39. JAHRGANGES

CONTENTS

ARTICLES

Nosková, Helena: A contribution to the research in folk culture of Slovaks living in Czech borderland since 1945 up to the present	261
Moravcová, Dana: Transformation of criteria concerning selection of a marital partner among Slovaks from Rumanian Ore Mountains living in Czech borderland	274
Kovačevičová, Soňa: Immigration and emigration movements of Jews in Slovakia	288
Stoličná, Rastislava: On problems of structure, contents and denomination of meals in village communities in Slovakia	303
Burlasová, Soňa: Individual and group	310
Altman, Karel: Commensalities as a factor of integration in Czech Readers' Club in Brno	322
Divac, Zorica: Towards comprehension of marriage in Serb folk milieu	328
Belaj, Vitomir: Slovaks and Croat ethnology	331
Leščák, Milan: The beginnings of functional structuralism in Slovak ethnology	336
DISCUSSION	
Interview with Professor Ladislav Holý	348
Kaľavský, Michal: Ethnicity or ethnic awareness?	354

MATERIALS

Profantová, Zuzana: Andrej Kmeť and the proverbs in his work	358
--	-----

Komorovský, Ján: Inculturation in work of Slovak missionaries	363
Kaľavský, Michal: Language and confession in Comitatus Zemplín in the 18 th century	367
Skružný, Ludvík: The wells in archive documents in the Slovak and Czechoslovak Academy of Sciences	383
Čukan, J.—Halmová, M.: Determinants of the way of life in miners' communities in vicinity of Železník	402
Vanovičová, Zora: Icon paintings from East Slovakia and motifs of folk oral prose	412

HORIZONS—NEWS—GLOSSARY

On occasion of centennial anniversary of birth of Professor A. Václavík (Václav Frolec)	416
Jubilee of Soňa Kovačevičová (Václav Frolec)	418
On occasion of jubilee of Oskár Elschek (Dušan Holý)	421
Life jubilee of Doc. PhDr. Emília Horváthová, CSc. (Kornélia Jakubíková)	426
Jubilee of Oľga Danglová (Soňa Kovačevičová)	428
PhDr. Mojmír Benža celebrated fifty years of life (Peter Slavkovský)	431
Life jubilee of Viera Abelová (Milan Chlebana)	433
Scientific conference devoted to 150 th anniversary of birth of Andrej Kmeť (Hana Hlôšková)	436
Briefing about ethnological atlas of Bohemia, Moravia and Silesia (Mojmír Benža)	437
International scientific seminary on Russins-Ukrainians in Carpathian area (Mikuláš Mušíňka)	438
International conference "From Shevchenko Scientific Society to Independent Ukrainian University" (Viera Gašparíková)	439
Seminary of Subcommittee for folk architecture and settlements IKKKB (Ladislav Mlynka)	441
Declaration Concerning constitution of Union of open air museums in Slovakia (Milan Kiripolský)	442
Seminary "Problems of building up automated informational systems in humanities and in areas of their application" (Viera Kaľavská)	443
Historical research of family in Western Europe (Zuzana Beňušková)	444
Publishing activities of Regional cultural center in Banská Bystrica in regard to traditional folk culture during years 1983—1991 (Miloš Šípka)	445

BOOK REVIEWS—ANNOTATIONS

CONTENTS OF 39th VOLUME

СОДЕРЖАНИЕ

СТАТЬИ

- Носкова, Хелена: К исследованию народной культуры Словаков в чешском пограничье с 1945 г. по наши дни . . . 261
- Моравцова, Дана: Изменения критерий выбора супружеского партнера среди Словаков из румынских Рудных гор, переселенных в чешское пограничье . . . 274
- Ковачевичова, Соня: Миграционные и эмиграционные пути евреев Словакии . . . 288
- Столична, Растислава: К вопросам структуры, содержания и названий еды деревенского общества в Словакии . . . 303
- Бурласова, Соня: Индивид и коллектив . . . 310
- Альтман, Карел: Столовые общества как фактор интеграции Чешского читательского клуба в Брно . . . 322
- Дивац, Зорица: К пониманию брака в сербской народной среде . . . 328
- Белай, Витомир: Словаки и хорватская этнология . . . 331
- Лешчак, Милан: Зарождение функционального структурализма в словацкой этнологии (на английском языке) . . . 336

ДИСКУССИЯ

- Разговор с профессором Ладиславом Голым . . . 348
- Калявски, Михал: Этничность или этническое сознание? . . . 354

МАТЕРИАЛЫ

- Профантова, Зузана: Андрей Кметь и паремия его трудов . . . 358
- Коморовски, Ян: Инкультурация в работе словацких миссионеров . . . 363
- Калявски, Михал: Языковая и конфессиональная структура населения Земплинского комитата в 18-ом веке . . . 367
- Скружны, Лудвик: Колодцы документированные в архивах Словацкой и Чехословацкой академии наук . . . 383
- Чукан, Ярослав—Хальмова, Мария: Детерминанты быта в шахтерских поселениях недалеко Железника . . . 402
- Вановичова, Зора: Иконы восточной Словакии и мотивы устной народной прозы . . . 412

ОБЗОРЫ — ИНФОРМАЦИЯ — ГЛОСЫ

- По случаю сотой годовщины со дня рождения проф. А. Вацлавика (Вацлав Фролец) . . . 416
- Жизненный юбилей Сони Ковачевичовой (Вацлав Фролец) . . . 418
- Ученый самого высокого качества. По случаю юбилея Оскара Эльшека (Душан Голы) . . . 421
- Жизненный юбилей Доц. Д-ра Эмили Горватовой, к.и.н. (Корнелия Якубикова) . . . 426
- Юбилей Ольги Дангловой (Соня Ковачевичова) . . . 428
- Д-р Моймир Бенжа отметил пятьдесят лет (Петер Славковски) . . . 431
- Жизненный юбилей Веры Абеловой (Милан Хлебана) . . . 433
- Научная конференция по случаю 150-летия со дня рождения Андрея Кметя (Хана Хлуошкова) . . . 436
- Совещание об этнографическом атласе Чехии, Моравии и Силезии (Моймир Бенжа) . . . 437
- Международный научный семинар о русинах-украинцах Карпатской области (Микулаш Мушинка) . . . 438
- Международная конференция «С Научного общества им. Шевченко по Свободный украинский университет» (Вера Гашпарикова) . . . 439
- Семинар Субкомиссии по народному зодчеству и поселениям МКККБ (Ладислав Млынка) . . . 441
- Декларация об основании Унии музеев на открытом воздухе в Словакии (Милан Кирипольски) . . . 442
- Семинар Проблемы постройки автоматизированных информационных систем в общественных науках и в областях их аппликации (Вера Калявска) . . . 443
- Историческое исследование семьи в западной Европе (Зузана Бенюшкова) . . . 444
- Издательская деятельность Областного культурного центра в Банской Быстрице в отношении к традиционной народной культуре в 1983—1991 г. (Милош Шипка) . . . 445

РЕЦЕНЗИИ — АННОТАЦИИ

СОДЕРЖАНИЕ ЖУРНАЛА ЗА 39^м ГОД ИЗДАНИЯ

IKONY VÝCHODNÉHO SLOVENSKA A MOTÍVY ÚSTNEJ PROZAICKEJ SLOVESNOSTI

ZORA VANOVIČOVÁ

Národopisný ústav SAV, Bratislava

Keď Ingmar Bergman v *Laterne magike* hovorí o svojej hlbokej inšpirácii chrámovými a oltárnymi obrazmi *Posledných súdov* k scenáru *Maľby na dreve*, neskôr známemu filmu *Siedma pečať*, napriek stredovekému deju je zrejماً jeho absolútna aktuálnosť a vnímame ho aj na pozadí autorovej folklórnej skúsenosti z detstva preplnenej predstavami ľudových povíer a rozprávok. Ikonomaľby v našom reálnom svete pôsobia stále svojou tajomnou a zvláštnou estetikou. Uvedomujeme si pri nich niekoľko vecí: že sme sa im z etnologického hľadiska venovali veľmi málo (zväčša čerpaním z nich ako z ikonografického archívneho prameňa pri získavaní poznatkov o materiálnych realitách v spôsobe života ľudových vrstiev a dobových prvkoch); že ikonografia patrila k bielym miestam na mape slovenského etnologického výskumu v minulom období, hoci v zahraničí sa jej venovala veľká pozornosť a hoci svojím bohatstvom a etickým odkazom má z hĺbky minulosti čo povedať aj dnešnému času, ktorý žijeme; že si ikony zaslúžia oveľa viac odbornej pozornosti aj preto, že výsledky skúmania pri príprave *Etnografického atlasu Slovenska* preukázali na východnom Slovensku oblasť s významným zastúpením poverového folklóru oproti ostatným oblastiam Slovenska, a preto by sa folkloristika mala viac zaoberať aj hlbšími súvislosťami zázemia folklóru s duchovným životom na pomedzí medzi cirkevno-oficiálnou a ľudovou vierou v tejto oblasti; že ikony i folklór (poverové rozprávania a čarovné rozprávky) majú spoločné spoznávanie a transponovanie všeobecne kresťanských základných etických kategórií — dobra, zla, spravodlivosti, pravdy, viny a trestu, cnosti a neresti, lásky.

Historické podmienky vzniku a vývoja maľby ikon na východnom Slovensku od 16.—19. storočia, ich regionálne špecifiká, súvislosti a vzťahy s ikonografiou a vplyvmi iných oblastí, ich umenovedné popisy a zhodnotenie oblasti východného Slovenska ako križovatky a spojnice rôznorodých kultúrnych stykov sú čiastočne spracované a známe, ale práve preto môžu byť aj výzvou a východiskom pre podrobnejšie štúdium viacerých vedných disciplín na Slovensku (viac autorov sa nimi v minulosti zaoberalo v zahraničí, pozri napr. bibliografiu v publikácii Š. Tkáča). Treba však vychádzať aj z hľadiska náboženského cítenia a vplyvu kresťanského učenia, ktoré po stáročia formovalo postoje ľudí k základným etickým kategóriám a spolu s ostatnými danosťami utváralo špecifickú klímu pre kultúru určitého regiónu a doby vôbec.

Je azda zákonité, že tak ako každé rozbúrené či krízové obdobie si hľadá aj harmonizujúce, komplementárne javy na svoje zakorenenie, môžeme vidieť i dnes v aktuálnosti ikonografických, tak stroho a presne kodifikovaných, kánonických a donekonečna opakovaných, stabilných motívov a obrazov jeden z javov, ktorý upevňuje myšlienku continuity ľudských skúseností. Sú to motívy, ktorými sa zaoberajú všetky kultúry, a to sú posledné veci človeka — smrť, súd, predstavy neba, pekla.

Ikona však nie je len predmet kultu, obraz, maľba, ilustrovaná „biblia chudobných“, ako ju nazývajú, ktorú možno opísať (ako ju chápe umenoveda), ani čisto náboženský symbol (ako skutočne v minulosti fungovala v cirkevnom chápaní), ale možno ju vidieť v oveľa širšom kontexte celého ľudského života, ktorý sprevádzala a stala sa osobitným spôsobom jeho vy-

jadrenia. Vynášala na povrch všetko to, čo na človeka toho obdobia najviac naliehalo (a iným spôsobom nalieha aj na nás a bude na človeka naliehať stále). To, že nachádzame tieto naliehavosti v nich i teraz je znamením, že to neboli len diktované svetonázorové a cirkevné dogmy, ktoré viedli k jej vzniku. Veľmi nápadná je úzka súvislosť ikon s folklórom, najmä s poverovým rozprávaním a rozprávkou. Určite kdesi tu sú ich spoločné východiská z hĺbky mýtov, legiend a súžitia s prírodou. Folklór je, zdá sa, jedným z elementov, ktoré prepájajú epochy a umelecké, štýlové, dobové smery a tendencie. Preto sa isté prvky môžu vynárať a objavovať v rôznych umeleckých prejavoch, obdobiach a kontextoch, preto ich nachádzame i v najsúčasnejšej súčasnosti.

Možno začať hľadať paralely hneď v kompozičných princípoch, ktoré majú v umení vôbec všeobecnejší charakter. Často sa využívajú v ikonografii i folklóre a udierajú do očí na prvý pohľad. Je to napr. bohaté rámovanie ikon a rámcovanie rozprávok úvodnými a záverečnými formulami, komponovanie ikon ako centrálnej postavy s epizodickými výjavmi zo života svätca po okrajoch obrazu (v klejme) a podobné komponovanie rozprávok o putovaní hrdinu a jeho činoch. Rovnako zaujímavé je výrazné kompozičné vyčleňovanie či oddeľovanie určitých hierarchických stupňov alebo osobitných prostredí v jednom obrazovom celku (v keltských i islamských predstavách v podobe izolovaných ostrovov, ale i v stredovekých maliarskych postupoch) — napr. raj je spodobovaný na Posledných súdoch ikon ako záhrada ohradená hradbou (pripomína záhrady radosti na orientálnych obrazoch i kobercoch). Rovnako vyčlenenie podmorskej ríše smrti je v osobitnom uzavretom útvere alebo odstupňovanie hierarchie vyvolených svätých horizontálnymi sférami oblakov v maľbách (známe zo stredovekých predstáv). V rozprávkach je to zase oddeľovanie krajín „za siedmimi horami“, na sklenom vrchu, vyčlenenie podsvetia s vchodom cez dieru alebo pod mostom a „druhého sveta“ vo výškach, do ktorého sa možno dostať dlhým rebríkom alebo trojmesačným lezením po vysokej čerešni. Ale takáto predstava najaktuálnejšie môže viesť v súčasnosti napr. do zobrazenia v piesni českého undergroundového folkového speváka Jaromíra Nohavicu: „Leninova ulice, barák číslo čtyřicet, v prvním patře víra, v druhém páchne síra, dole ve sklepě se čeká u šibenice“. Ďalším spoločným prvkom je ustálenosť a opakovanie obmedzeného počtu motívov, čo

je tiež všeobecnejším umeleckým princípom a tiež spôsob využívania ustálených formulí, loci communes — vo výtvarnom prejave napr. kánon určujúci miesto pre každého svätca v určitom postoji, s určitým atribútom.

Poetická farebnosť a ornamentálnosť oboch prejavov je blízka natoľko, že by bolo možné považovať ikony za ilustrácie aj rozprávkových textov a zdá sa, že (vedome či nevedome) boli aj niektorí ilustrátori rozprávkových publikácií inšpirovaní touto podobnosťou. Rozprávkovosť a folklórny základ ikonických epizód konštatuje aj Š. Tkáč.

Jedným z charakteristických prejavov ikonografického, ale i stredovekého spodobovania postáv je ich stotožňovanie krásneho s dobrým a škaredého so zlým. Estetika ikonografie túto myšlienku umocňuje slávnostnosťou a patetikou poňatia a kánonu. Na druhej strane estetika folklóru vzťah týchto kategórií v povedomí ľudí určitým spôsobom koriguje práve narúšaním tejto konvencie, ktorá nesie v sebe posolstvo a odkaz snáh a smerovania k ideálnemu. Poukazuje na to viac obrazov škaredých premien rozprávkových postáv, ktoré sú v podstate pozitívnymi hrdinami (napr. motív kráska a zvier, princ premenený na hada, žabu atď.). Tento prvok zakliatia býva niekedy skomplikovaný negatívnymi funkciami a skutkami, ku ktorým je takto pozitívny hrdina premenou prinútený (zakliata princezná zabíja ľudí — Polívka II, s. 455) a utrpením z konfliktu vo svojom vnútri sa jeho trest, jeho prekatie znásobuje. Zložitost' vzťahov postáv vo folklóre je preto oproti ikonografickému spodobovaniu bližšia skutočnému životu. Azda aj tým, že vykúpenie a odkliatie zo zlej podoby je často sprevádzané nielen bozkom (prejavom, silou lásky), ale často krutosťou a násilnými spôsobmi (odfatie hlavy, upálenie, zastrelenie, rozrezanie), ku ktorým sa nakoniec hrdina musí odhodlať.

Folkloristiku však zaujíma najmä súvislosť a podobnosť motívov a obrazov spoločne využívaných v ikonách a rozprávkach alebo poverových podaniach, ktoré sú súborom predstáv, pohanských i kresťanských výkladov etických princípov a predstáv v úzkom súžití s prírodou. Nosnou myšlienkou tohto výtvarného aj slovesného prejavu je etický dualizmus boja dobra so zlom o spravodlivosť a pravdu a jeho spodobenie sa koncentruje do niekoľkých ustálených obrazov a motívov. Veľmi často sa v oboch umeleckých stvárneniach tejto myšlienky opakuje obraz draka-šarkana ako symbolu zla

(motív hada—draka—satana sa v Biblii spája v Zj. Jána 20, 2). Je to na jednej strane v ikonách v obrazoch sv. Juraja (Vyšné Jedľové, Šarišské Rovné) rozprávkový drak ohrozujúci kráľovstvo a princeznú, ktorého zabíja svätce-rytier (takýchto svätcov — „drakobijcov“ sa všeobecne eviduje asi 60). V obrazoch Posledných súdov je to obluda spodobená veľkou papulou naplnenou pekelným ohňom, požierajúca hriešnikov. Teda podoba draka vystupuje ako symbol ohrozenia tela aj duše, ale aj ako trestajúca sila vykonávajúca Boží rozsudok. Vo folklóre presne ten istý motív (akoby text pre ikonografickú ilustráciu) vystupuje v čarovných rozprávkach: drak jedno i viachlavý ohrozuje mesto, krajinu, kráľovstvo, vyžaduje obeť. Osloboditeľom je hrdina, často v spoločenskej hierarchii nižšie postavený (najmladší syn, popolvár, kuchta). Je to známy a rozšírený motív ohrozenia obludou, vyskytuje sa už v starovekých eposoch Sumeru a Mezopotámie či v antických mýtoch. Dodnes pretrváva v hororovej literatúre a filmových spracovaniach (od King-Konga cez žralokov po rôznych mutantov zvieracích, ľudských i mimozemských). Kresťanské učenie pretvára obludu na symbol pekelného trestajúceho pažeráka. V poverovom rozprávaní na Slovensku má však aj inú podobu: je jednou z premien hada, na ktorom jazdí čiernokňazník, vládca búrky a počasia, a zjavuje sa na oblohe ako šarkan, ktorý ničí úrodu, pomstí sa za zlé prijatie čiernokňazníka v dome.

Motív hada na ikonách sa vyskytuje ako polohad-poločlovek v raji zvädzajúci Adama a Evu (Sv. Michal zo Šarišského Rovného). Symbolizuje negatívnu kresťanskú predstavu jeho spojenia s Luciferom. Vo folklóre je motív hada oveľa bohatšie zastúpený, najmä v poverovom rozprávaní. Symbolicky spája vonkajší svet s podsvetím. Je to na jednej strane pozitívna predstava domáceho hada — rodinného predka a ochrancu domu, ktorého zabitie prináša nešťastie a smrť. Má rád deti a živí sa mliekom, v rozprávkach sa dokonca vyskytuje had s liečivými bylinkami v papuli. Druhý variant je had s hrebeňom (korunou) — kráľ hadov a strážca pokladov, známy zo staroindickej symboliky.

Ďalším symbolom zla, „zlého“ je v ikonomaľbách i folklóre obraz čerta-pekelníka. V ikonách sú to na Posledných súdoch drobní radoví čerti s krídlami, ktorí môžu posadnúť človeka (tiež v rozprávke), zbierajú duše, bojujú o ne s anjelmi pri smrteľných posteliach ľudí,

spisujú zmluvy a hriechy ľudí, pri božích váhach spravodlivosti a pravdy sa pokúšajú prevážiť a oklamať vo svoj prospech, ženú hriešnikov do pažeráka pekelného ohňa, mučia duše spôsobmi stredovekej inkvizície. Vyššia kategória klasického čerta-zloducha so všetkými atribútmi je vládca pekla Belzebub, Lucifer (Posledný súd, Svidník), zobrazený ako ľudozrút s plným bruchom hriešnych duší.

Folklórny čert z rozprávok a poverových podaní je málokedy strašný. Skôr sa len tvári strašidelne, pritom je často hlúpy, smiešny „škapatník“ (Polívka IV, 144) a dá sa oklamať. Je to ľudový poľudštený čert, takmer antický faun spojený s prírodou, na rozdiel od usilovného diabolského zberateľa duší podľa náboženského chápania i od filozofickej podoby Mefistofela, ale aj od súčasného folkového šviháckeho „liftboya v černém sáčku“ (J. Nohavica).

Opačným pólom ikonografickej podoby zla je anjel — symbol dobra. V kresťanstve najvyššiu anjelskú kategóriu, zobrazovanú na ikonách najčastejšie, predstavuje archanjel Gabriel a archanjel Michal (ktorí boli pre svoju ochrannú funkciu veľmi obľúbení) s atribútmi meča a kopije. Boli uctievanými božimi rytiermi a ochrancami, osloboditeľmi a trestajúcimi vyslancami božimi (napr. vyhnanie z raja, zničenie Sodomy). Na Posledných súdoch sú anjeli pomocníkmi, ktorí sprevádzajú mŕtvych k súdu, trúbia na vzkriesenie, oslavujú Boha.

Folklór pozná ako symboly dobra niekoľko „dobrych“ bytostí, ktoré pomáhajú ľuďom vymaniť sa spod pôsobenia zlého: v poverovom podaní sú to dobré víly-pomocničky, ale najmä v čarovných rozprávkach dobré starenky-bylinkárky, starčekovia, žobráčikovia — „boží posli“ („žobráčik odletel do neba, lebo to bol anjel“, Polívka I, 161), aj ako jedna z podôb svätca či samého Ježiša Krista. Pomáhajú ľuďom radou i zázračným atribútom. Veľmi úzku spojitost človeka s prírodou predstavujú v rozprávkach zvieratá ako dobré bytosti — holuby, koník-tátoš, vďačné divé zvery. Dobro predstavuje aj abstraktná matka slnka, mesiaca a vetra. Zaujímavé je, že v slovenskom prozaickom folklóre sa až tak výrazne neodráža kresťanský kult matky (ktorý prezentujú aj ikony), figuruje tu obyčajne práve postava zlej macochy, zradnej, žiarlivej, preklínajúcej a krutej anti-matky, spájanej s predstavou bosorky, hada, nočnej mory (akoby vyvažujúca kult Matky Božej). Na druhej strane sa však zdôrazňuje miesto materskej lásky láska bratská, súrodenecká, manželská.

Okrem týchto základných protikladných prvkov dobra a zla je spoločným obrazom ikon i folklóru postava smrti, v ikonách vždy spodobovaná ako kostlivec s atribútmi kopy, hrabli a lopaty. Slovenský folklór má pre smrť zväčša staroslovanskú podobu ženy v bielom, „kmotry“, alebo len niečoho tušeného, neurčitého zjavenia (tému smrti v slovenskom folklóre spracovala G. Kiliánová).

Hoci sme vybrali len niekoľko hlavných prv-

kov na porovnanie slovenských ikon a folklórnych podaní, môžeme konštatovať, že oba tieto prejavy sa akoby dopĺňajú a vyvažujú do uceleného komplexu predstáv — patetika, slávnosť ikon, strnulosť a mravné ponaučenie s brueghelovskou zaľudnenosťou, veselosťou a ľudským súcítením poetiky ľudovej slovesnosti. Vychádzajú zo spoločného základu kresťanstva a dožívajúcich pohanských predstáv.

LITERATÚRA

BIEDERMANN, H.: Knaurs Lexikon der Symbole. München 1989.

Enzyklopädie des Märchens. Berlin—N. York.

FRICKÝ, A.: Ikony z východného Slovenska. Košice 1971.

KILIÁNOVÁ, G.: Smrť v slovenských ľudových rozprávaniach. In: Tvorba T, marec 1991, s. 19—21.

POLÍVKA, J.: Súpis slovenských rozprávok. I.—V., Turč. Sv. Martin 1923—1932.

TKÁČ, Š.: Ikony zo 16.—19. storočia na severovýchodnom Slovensku. Tatran, Bratislava 1980.

ŠTÚDIE

Altman, Karel: Stolové spoločnosti jako činitel integrace Českého čtenářského spolku v Brně	322
Apáthyová-Rusnáková, Zora: An attempt at establishing of values structure and values orientation measuring	51
Belaj, Vitomir: Slováci a chorvátska etnológia	331
Botík, Ján: Etnicita ako základná kategória národopisnej vedy	11
Burlasová, Soňa: Individuum a kolektív	310
Divacová, Zorica: K chápaniu manželstva v srbskom ľudovom prostredí	328
Dorovský, Ivan: Receptce makedonské lidové slovesnosti na Slovensku	185
Kaľavský, Michal: Postavenie národných menšín na Slovensku v rokoch 1918—1938	143
Klímová, Dagmar: Česká politická anekdota v kontextu střední Evropy	32
Komorovský, Ján: Etnografia a religionistika	6
Kovačevičová, Soňa: Migračné a emigračné cesty Židov na Slovensko	288
Krekovičová, Eva: Category of function in ethnological and folklore research (On the example of song repertoire analysis)	191
Krupa, Viktor: Vznik sveta a buričské prvky v polynézskej a japonskej mytológii	13
Leščák, Milan: The beginnings of functional structuralism in Slovak ethnology	336
Maňovčík, Augustín: K niektorým problémom ľudovej slovesnosti v období preromantizmu	181
Moravcová, Dana: Proměny kritérií výběru manželského partnera u rudohorských Slováků v českém pohraničí	274
Nosková, Helena: Príspevok k výskumu ľudovej kultúry Slovákov v českom pohraničí od r. 1945 po súčasnosť	261
Podoba, Juraj: Vplyv sociálnej štruktúry na osídlenie, tradičné staviteľstvo a bývanie v Bratislave-Rači	157
Radovanovičová, Miljana: Otázky demografických javov a procesov v kontexte etnologických výskumov urbánnych prostredí	178
Skalník, Peter: Sovietska etnografia a národnostná otázka	126
Stoličná, Rastislava: K otázkam štruktúry, obsahu a názvov jedenia dedinského spoločenstva na Slovensku	303
Štefániková, Zuzana: Formy a funkcie národného odevu na Slovensku	37
Úvod	5
Zeľová, Alena: Identita príslušníkov etnic-	

kých menšín v národnostne zmiešaných oblastiach Slovenska — sociálno-psychologický prístup	132
--	-----

DISKUSIA

Kaľavský, Michal: Etnicita alebo etnické vedomie?	354
Leščák, Milan: Začiatok užitočných dialógov?	67
Nuoška, Andrej: Miesto etnografie v modelovaní rovnovážneho rastu oblastí	202
Rozhovor s Petrom Skalníkom (L. Chorvátková)	77
Rozhovor s Milanom Stanekom (Z. Vanovičová)	202
Rozhovor s Ladislavom Holým (L. Chorvátková)	348

MATERIÁLY

Čukan, Jaroslav—Halmová, Mária: Determinanty spôsobu života v banických obciach v okolí Železníka	402
Halmová, Mária—Čukan, Jaroslav: Determinanty spôsobu života v banických obciach v okolí Železníka	402
Churý, Slavko: Národopisné zaujímavosti v súpisoch zemianskych pozostalostí zo 17. a 18. storočia v Liptove	98
Kadlecová-Onderčaninová, Andrea: Zo súčasného výskumu etnického povedomia u najmladšej generácie obyvateľov slovenskej obce Santov (Pilisszántó) v Maďarsku	212
Kaľavská, Viera—Továrek, Leoš: Automatizované spracovanie dokumentačných fondov Národopisného ústavu SAV — súbor SVADBA	86
Kaľavský, Michal: Jazykové a náboženské zloženie Zemplínskej župy v 18. storočí	367
Kardošová, Monika: Spracovanie dreva v Podjavorinskej oblasti v 20. storočí	217
Komorovský, Ján: Inkulturácia v práci slovenských misionárov	363
Profantová, Zuzana: Príslovia v diele Andreja Kmeťa	358
Skružný, Ľudvík: Studny dokumentované v archívoch SAV a ČSAV	383
Továrek, Leoš—Kaľavská, Viera: Automatizované spracovanie dokumentačných fondov Národopisného ústavu SAV — súbor SVADBA	86
Vanovičová, Zora: Ikony východného Slovenska a motívy ústnej slovesnosti	412

ROZHEADY

Apáthyová-Rusnáková, Zora: Konfe-	
-----------------------------------	--

rencia „Mesto a jeho kultúra“	105	vetového strediska v Banskej Bystrici vo vzťahu k tradičnej ľudovej kultúre (1983 až 91)	445
Benža, Mojmir: Porada o národopisnom atlase Čiech, Moravy a Sliezska	437	Šrámková, Marta: Čtvrtý svetový kongres Mezinárodní společnosti pro etnologii a folklór	110
Beňušková, Zuzana: XI. strážnické sympóziu	113	— Zasedání mezinárodní Komise pro lidovou poesii při SIEF	113
Beňušková, Zuzana: Historický výskum rodiny v západnej Európe	444	Štefániková, Zuzana: Pozdrav Viere Nosálovej	103
Bitušiková, Sáša: Sto rokov Stredoslovenského múzea v Banskej Bystrici	115	RECENZIE	
Danglová, Oľga: Obraz a text	236	Benčíková, Ivona: Ludové hudobné a tanečné zvykoslovie	117
Frolec, Václav: Jaroslav Štika šedesátnikom	230	Beňušková, Zuzana: Kon, I.S., Rebionok i obščestvo	122
— Mezinárodní konference o etnokartografii	231	— Mitterauer, M., Historisch-anthropologische Familienforschung	453
— Evropská vesnice dnes	238	Burlasová, Soňa: Šrámková, M.—Sirovátka, O., Katalog českých lidových balad	452
— VII. mezinárodní ugro-finský kongres	241	Chorváthová, Lubica: Review of the Society for the History of Czechoslovak Jews	124
— K 100. výročí narození prof. A. Václavíka	416	— Dolęga-Szczepanski, J., Miasteczko v kolorze niebieskim	125
— Životní jubileum Soni Kovačevičové	418	— Eastern Europe... Central Europe	247
Gašparíková, Viera: Medzinárodná konferencia Od Ševčenkovej vedeckej spoločnosti po Ukrajinskú nezávislú univerzitu	439	— Vakarelski, Ch., Bălgarski pogrebalni običaji	248
Hlôšková, Hana: I. Folkloristický seminár ÚEF ČSAV	234	Kiliánová, Gabriela: Volksdichtung zwischen Mündlichkeit und Schriftlichkeit	453
— Vedecká konferencia venovaná 150. výročiu narodenia Andreja Kmeťa	436	— Märchen vor Grimm	457
Holý, Dušan: Vědec nejvyšší kvality. K šedesátinám O. Elscheka	421	Langer, Jiří: Počátky českého národního obrození	456
Chlebana, Milan: Životné jubileum V. Abelovej	433	Paličková-Pátková, Jarmila: Costume	118
Chorváthová, Lubica: Dve zaujímavé konferencie (EASA, Coimbra 1990 a IUAES, Lisabon 1990)	108	Popelková, Katarína: Etnografija Kijeva i Kijivščiny	120
Jakubíková, Kornélia: Životné jubileum doc. Emílie Horváthovej, Csc.	426	— Národopisné studie o Brně	455
Kadlecová-Onderčaninová, Andrea: Medzinárodná konferencia výskumu národnostných menšín v Békešskej Čabe	240	Prandová, Elena: E. Večerková, Kraslice ve sbírkách Moravského muzea v Brně	249
Kaľavská, Viera: Seminár „Problémy výstavby automatizovaných informačných systémov v spoločenských vedách v oblastiach ich aplikácie“	443	Profantová, Zuzana: Červinskij, P. P.: Semantičeskij jazyk folklornoj tradicii	123
Kiripolský, Milan: Vyhlásenie o vytvorení Únie múzeí v prírode na Slovensku	442	Skalník, Peter: Soviet nationality policies	448
Kovačevičová, Soňa: Jubileum Oľgy Danglovej	428	Štefániková, Zuzana: Hessische Blätter für Volks- und Kulturforschung	250
Mlynka, Ladislav: Seminár Subkomisie pre ľudové staviteľstvo a sídla MKKKB	441	Švecová, Soňa: Palócok I., II	456
Mušinka, Mikuláš: Medzinárodný vedecký seminár o Rusinoch-Ukrajincoch v karpatskej oblasti	438	Vařeka, Josef: Etnografický atlas Slovenska	450
Pišútová, Irena: Jubilujúca PhDr. Jarmila Paličková-Pátková, CSc.	228	ANOTÁCIE	
Procházka, Lubomír: Valné shromáždění Národopisné společnosti při ČSAV v r. 1990 v Boskovicích	245	Baráthová, N.: Nad Kežmarkom vietor veje	252
Riečanská, Eva: Po Etnofilme Čadca 1990	242	Biedermann, H.: Knaurs Lexikon der Symbole	128
Salner, Peter: Perspektívy etnografie mesta Slavkovský, Peter: PhDr. Mojmir Benža oslávil päťdesiatku	107	Bockhorn, O.—Slapansky, W.: Gutshofknechte und Saisonarbeit in Pannonischen Raum	461
Šípka, Miloš: Edičná činnosť Krajského os-	431	Bohatcová, M. a kol.: Česká kniha v proměnách staletí	463
		Budina, O. R.—Šmeřova, M. N.: Gorod i narodnyje tradicii russkich	254
		Bůtora, M.: Mne sa to nemůže stať	464
		Čarolija niti	458

Červené jablčko v oblôčku mám	256	Petrovič, R.: Srpska narodna muzika	462
Česká lidová slovesnost	460	Plicková, E.: Bratislava mojej mladosti	461
Daedalus	126	Plicková Ester	464
Die jüdische Welt von gestern 1860—1938	464	Posolstvo Ježiša Krista zhrnuté zo štyroch Evanjelií do jednej osoby	461
Etničeskaja onomastika	462	Sirovátka, O.: Literatura na okraji	460
Etnografický atlas Slovenska	125	Schneewittchen hat viele Schwestern	256
Fedosik, A. S.: Partizanskaja byl ne zabyta	255	Slavianskij i balkanskij folklor	128
Gdy do Grodziska ruszył „parochód“	462	Soviet Nationality Policies	126
Horyna, V.: Lžice medu — špetka pepře	253	Štěpán, L.: Lidové stavitelství ve stavebních plánech a mapách východočeských archivů	463
Kisbán, E.: Népi kultúra, közkultúra, jelkép: A Gulyas, pörkölt, paprikás	255	Telefonieren	254
Krupa, A.: Zsofka néni kétnyelvű meséi	254	Tříška, J.: Předhusitské bajky	253
Liszka, J.: Magyar néprajzi kutatás Szlová- kiában (1918—1938)	253	Váňa, Z.: Svět slovanských bohů a démonů	127
Měl tatiček, měl tři dcery	126	Vianočná knižka	461
Narodna vyšivka Jugoslavii	458	550. výročie prvej písomnej zmienky o obci Selec	127
Národopis Slovákov v Maďarsku	127	Zborník SNM 1990, 1991	459
Národopisná revue 1990	256	Žiláková, M.: Nárečie troch slovenských obcí v Bakonyi s osobitným zreteľom na pozo- statky aoristu	252
Nationalsozialismus in Landkreis Tübingen	462	Život	256
Nosáľová, V.—Paličková, J.: Naše kroje	126		
Österreichische Zeitschrift für Volkskunde 1990	253		
Paličková, J.—Nosáľová, V.: Naše kroje	126		
Paluch, A.: Zerwij ziele z dziewięciu miedz	255		

OBSAH 39. ROČNÍKA

CONTENTS OF THE 39th VOLUME

ARTICLES

Altman, Karel: Commensalities as a factor of integration in Czech Readers' Club in Brno	322	se Mythology (An attempt at a confronta- tion)	13
Apáthyová-Rusnáková, Zora: An at- tempt at establishing of values structure and values orientation measuring	51	Leščák, Milan: The beginnings of func- tional structuralism in Slovak ethnology	336
Belaj, Vitomir: Slovaks and Croat ethnolo- gy	331	Maňovčík, Augustín: On some problems of folk oral poetry in period of Pre-roman- ticism	181
Botík, Ján: Ethnicity as the main ethno- graphic category	18	Moravcová, Dana: Transformation of cri- teria concerning selection of a marital part- ner among Slovaks from Rumanian Ore Mountains living in Czech borderland	274
Burlasová, Soňa: Individual and group	310	Nosková, Helena: A contribution to the research in folk culture of Slovaks living in Czech borderland since 1945 up to the pre- sent	261
Divac, Zorica: Towards comprehension of marriage in Serb folk milieu	328	Podoba, Juraj: Social structure influence on settlement, traditional folk architecture and dwelling in Bratislava-Rača	157
Dorovský, Ivan: Macedonian folk poetry re- ception in Slovakia	185	Radovanovič, Miljana: Demographic phenomena questions and processes in con- text of ethnologic research of urban envi- rons	178
Introduction	5	Skalník, Peter: Soviet ethnography and the ethnicity question	126
Kaľavský, Michal: Ethnic minorities in Slovakia in 1918—1938	143	Stoličná, Rastislava: On problems of structure, contents and denomination of meals in village communities in Slovakia	303
Klímová, Dagmar: The Czech political anecdote in context of Central Europe	32	Štefániková, Zuzana: Forms and func- tions of national representative clothing in Slovakia	37
Komorovský, Ján: Ethnography and science of religion	6		
Kovačevičová, Soňa: Immigration and emigration movements of Jews in Slovakia	288		
Krekovičová, Eva: Category of function in ethnological and folklore research (on the example of song repertoire analysis)	191		
Krupa, Viktor: Rise of the world and re- bellion elements in Polynesian and Japane-			

Zelová, Alena: Identity of members of ethnic minorities from the nationally mixed region	132
--	-----

DISCUSSION

Interview with Peter Skalník (L. Chorváthová)	77
Interview with Milan Stanek (Z. Vanovičová)	207
Interview with Profesor Ladislav Holý (L. Chorváthová)	348
Kaľavský, Michal: Ethnicity or ethnic awareness?	354
Leščák, Milan: The beginning of useful dialogues?	67
Nuoška, Andrej: The place of ethnography in modelling balanced increase of regions	202

MATERIALS

Čukan, Jaroslav—Halmová, Mária: Determinants of the way of life in miners' communities in vicinity of Železník . . .	402
Halmová, Mária—Čukan, Jaroslav: Determinants of the way of life in miners' communities in vicinity of Železník . . .	402
Churý, Slavko: Ethnographic peculiarities in petty-nobility testaments inventories from the 17 th and 18 th C. in Liptov . . .	98
Kadlecová-Onderčaninová, Andrea: From the contemporary ethnic consciousness research among the youngest generation of Slovak community Santov (Pilis-szántó) in Hungary	212
Kaľavská, Viera—Továrek, Leoš: Automated processing of documentary fonds of Institute of Ethnography of Slovak Academy of Sciences — WEDDING	86
Kaľavský, Michal: Language and confession in Comitatus Zemplín in the 18 th Century	367
Kardošová, Monika: Wood processing in Podjavorina region in the 20 th century . .	217
Komorovský, Ján: Inculturation in work of Slovak missionaries	363
Profantová, Zuzana: Andrej Kmeť and the proverbs in his work	358
Skružný, Ludvík: The wells in archive documents in the Slovak and Czechoslovak Academy of Sciences	383
Továrek, Leoš—Kaľavská, Viera: Automatic processing of documentary fonds of Institute of Ethnography of Slovak Academy of Sciences — collection WEDDING	86
Vanovičová, Zora: Icon paintings from East Slovakia and motifs of folk oral prose	412

HORIZONS—NEWS—GLOSSARY

Apáthyová-Rusnáková, Zora: Conference "City and its culture"	105
Benža, Mojmír: Briefing about ethnological atlas of Bohemia, Moravia and Silesia . .	437
Beňušková, Zuzana: The XI th Symposium	

of Strážnice	113
Beňušková, Zuzana: Historical research of family in Western Europe	444
Bitušiková, Sáša: Centenary of Museum of Central Slovakia in Banská Bystrica .	115
Danglová, Oľga: Image and text	236
Frolec, Václav: Jaroslav Štika sixty years old	230
— International conference on ethnocartography	231
— European Village Today	238
— The VII th Ugrian-Finnic Congress (CIFU-7)	241
— On occasion of centennial anniversary of birth of Profesor A. Václavík . . .	416
— Jubilee of Soňa Kovačevičová	418
Gašparíková, Viera: International conference "From Shevchenko Scientific Society to Undependent Ukrainian University"	439
Hlôšková, Hana: The 1 st Readings in Folkloristics of Institute of Ethnography and Folklore of the Czechoslovak Academy of Sciences	234
— Scientific conference devoted to 150 th anniversary of birth of Andrej Kmeť	436
Holý, Dušan: On occasion of jubilee of Os-kár Elschek	421
Chlebana, Milan: Life jubilee of Viera Abelová	433
Chorváthová, Lubica: Two interesting conferences (EASA, Coimbra 1990 and IUAES, Lisabon 1990)	108
Jakubíková, Kornélia: Life jubilee of Doc. PhDr. Emília Horváthová, CSc. . .	426
Kadlecová-Onderčaninová, Andrea: International conference of ethnic Minorities Research in Békéscsaba	240
Kaľavská, Viera: Seminary "Problems of building up automated informational systems in humanities and in areas of their application"	443
Kiripolský, Milan: Declaration concerning on constitution of Union of open air museums in Slovakia	442
Kovačevičová, Soňa: Jubilee of Oľga Danglová	428
Mlynka, Ladislav: Seminary of Subcommittee for folk architecture and settlements IKKKB	441
Mušinka, Mikuláš: International scientific seminary on Russins-Ukrainians in Carpathian area	438
Pišútová, Irena: The jubilee of Jarmila Pa-ličková-Pátková	228
Procházka, Lubomír: General Assembly of Ethnographic Association by the Czechoslovak Academy of Sciences in 1990 at Boskovice	245
Riečanská, Eva: After Ethnofilm Čadca 1990	242
Salner, Peter: Perspectives of urban ethno-	

logy	107	logy and folklore	110
Slavkovský, Peter: PhDr. Mojmir Benža celebrated fifty years of life	431	— Session of International Committee for Folk Poetry by SIEF	113
Šípka, Miloš: Publishing activities of Regional cultural center in Banská Bystrica in regard to traditional folk culture during years 1983—1991	445	Štefániková, Zuzana: Greeting to Viera Nosálová	103
Šrámková, Marta: The 4 th World Congress of International association for ethno-			

BOOK REVIEWS—ANNOTATIONS

CONTENTS OF THE 39th VOLUME

INHALT DES 39. JAHRGANGES

STUDIEN

Altman, Karel: Tischgesellschaften als Faktor der Integration des Tschechischen Leservereins in Brünn	322
Apáthyová-Rusnáková, Zora: Versuch einer Bestimmung von Wertestrukturen und einer Messung von Werteorientationen	51
Belaj, Vitomir: Slowaken und die kroatische Ethnologie	331
Botík, Ján: Ethnizität als grundlegende Kategorie in der ethnographischen Wissenschaft	18
Burlasová, Soňa: Individuum und Kollektiv	310
Divac, Zorica: Zur Eheerkennnis im serbischen Volksmilieu	328
Dorovský, Ivan: Rezeption der makedonischer Volksdichtung in der Slowakei	185
Einleitung	5
Kaľavský, Michal: Die Situation der Nationalminderheiten in der Slowakei in den Jahren 1918—1938	143
Klímová, Dagmar: Tschechische politische Anekdote im Kontext von Mitteleuropa	32
Komorovský, Ján: Ethnographie und Religionistik	6
Kovačevičová, Soňa: Migrations- und Emigrationswege der Juden in der Slowakei	288
Krekovičová, Eva: Die Kategorie der Funktion und die ethnologische Forschung (am Beispiel der Analyse des Liederrepertoires)	191
Krupa, Viktor: Die Entstehung der Welt und rebellische Elemente in der polynesischen und japanischen Mythologie	13
Leščák, Milan: The beginnings of functional structuralism in Slovak ethnology	336
Maťovčík, Augustín: Zu manchen Problemen der Volksdichtung in der Epoche des Präromantismus	181
Moravcová, Dana: Die Umwandlungskriterien in der Auswahl des Ehepartners bei den Slowaken aus rumänischen Erzgebirge in tschechischen Grenzgebiet	274
Nosková, Helena: Studienbeitrag zur For-	

schung der Volkskultur der Slowaken im tschechischen Grenzgebiet vom Jahre 1945 bis zur Gegenwart	261
Podoba, Juraj: Der Einfluss der sozialen Struktur auf die Besiedlung, das traditionelle Bauwesen und Wohnen in Bratislava-Rača	157
Radovanovič, Miljana: Fragen zu demographischen Phänomenen und Prozessen im Kontext der ethnologischen Forschungen des urbanistischen Milieu	178
Skalník, Peter: Sovietische Ethnographie und die Nationalitätenfrage	26
Stoličná, Rastislava: Zu den Fragen der Struktur des Inhalts und der Benennung des Speisens der Dorfgemeinschaft in der Slowakei	303
Štefániková, Zuzana: Formen und Funktionen der Nationalkleidung in der Slowakei	37
Zelová, Alena: Die Identität der Angehörigen der ethnischen Minderheiten in national gemischten Regionen der Slowakei — sozial-psychologischer Zutritt	132

DISKUSSION

Gespräch mit Peter Skalník (L. Chorváthová)	77
Gespräch mit Milan Stanek (Z. Vanovičová)	207
Gespräch mit Professor Ladislav Holý (L. Chorváthová)	348
Kaľavský, Michal: Ethnizität oder ethnisches Bewusstsein?	354
Leščák, Milan: Anfang nützlicher Dialoge?	67
Nuoška, Andrej: Die Position der Ethnologie im Modellieren des Gleichgewichtswachstums der Regionen	202

MATERIALIEN

Čukan, Jaroslav—Halmová, Mária: Determinanten der Lebensweise in den Bergmannsgemeinden in der Umgebung von Železník	402
Halmová, Mária—Čukan, Jaroslav: Determinanten der Lebensweise in den Bergmannsgemeinden in der Umgebung von Že-	

leznik	402	Gašparíková, Viera: Internationale Konferenz Von der Ševčenko wissenschaftlichen Gesellschaft bis zur Ukrainischen unabhängigen Universität	439
Churý, Slavko: Volkskundliche Denkwürdigkeiten in den edelmännischen Nachlassenschaften aus dem 17. und 18. Jh. in Lip-tov	98	Hlôšková, Hana: I. Folkloristisches Seminar des Instituts für Ethnographie und Folkloristik der Tsch. Akademie der Wissenschaften	234
Kadlecová-Onderčaninová, Andrea: Aus der gegenwärtigen Forschung der ethnischen Bewusstheit bei der jüngsten Generation der Bewohner der slowakischen Gemeinde Santov (Pilisszántó) in Ungarn	212	— Wissenschaftliche Konferenz gewidmet dem 150. Jahrestag der Geburt von Andrej Kmeť	436
Kaľavská, Viera—Továrek, Leoš: Automatisierte Bearbeitung der Dokumentationsfonde des Ethnographischen Instituts SAW — Gruppe HOCHZEIT	86	Holý, Dušan: Wissenschaftler allerhöchsten Qualitäten. Zum sechzigsten Geburtstag von Oskar Elschek	421
Kaľavský, Michal: Sprachliche und religiöse Zusammensetzung der Zemplinergau im 18. Jahrhundert	367	Chlebana, Milan: Lebensjubiläum von Viera Abelová	433
Kardošová, Monika: Die Verarbeitung des Holzes im Gebiet von Podjavorina im 20. Jh.	217	Chorváthová, Ľubica: Zwei interessante Konferenzen (EASA, Coimbra 1990 und IUAES, Lisabon 1990)	108
Komorovský, Ján: Inkulturation in der Arbeit der slowakischen Missionäre	363	Jakubíková, Kornélia: Lebensjubiläum von Fr. Doz. Dr. Emília Horváthová, CSc.	426
Profantová, Zuzana: Andrej Kmeť und die Sprichwörter in seinem Werk	358	Kadlecová-Onderčaninová, Andrea: Die internationale Konferenz der Forschung der Nationalminderheiten in Békéscsaba	240
Skružný, Ludvík: Brunnen dokumentiert in den Archiven der Slowakischen Akademie der Wissenschaften und der Tschechoslowakischen Akademie der Wissenschaften	383	Kaľavská, Viera: Seminar „Probleme des Aufbaus der Automatisierten Informationssysteme in den Gesellschaftswissenschaften und in den Gebieten ihrer Applikation“	443
Továrek, Leoš—Kaľavská, Viera: Automatisierte Bearbeitung der Dokumentationsfonde des Ethnographischen Instituts SAW — Gruppe HOCHZEIT	86	Kiripolský, Milan: Verlautbarung über die Entstehung der Union der Freilichtmuseen in der Slowakei	442
Vanovičová, Zora: Ikonen der Ostslowakei und Motive der mündlichen prosaischen Dichtung	412	Kovačevičová, Soňa: Oľga Danglová fünfzigjährig	428
RUNDSCHAU—INFORMATIONEN—GLOSSEN		Mlynka, Ladislav: Seminar der Subkommission für das volkstümliche Bauwesen und Siedlungen der IKKKB	441
Apáthyová-Rusnáková, Zora: Konferenz „Stadt und ihre Kultur“	105	Mušinka, Mikuláš: Internationales wissenschaftliches Seminar über Ruthenen-Ukrainer im Karpathengebiet	438
Benža, Mojmír: Besprechung über den Ethnographischen Atlas von Böhmen, Mähren und Schlesien	437	Pišútová, Irena: Jubilarin Ph. Dr. Jarmila Paličková-Pátková, CSc.	228
Beňušková, Zuzana: XI. Symposium in Strážnice	113	Procházka, Lubomír: Die Vollversammlung der Ethnographischen Gesellschaft bei der Tsch. Akademie der Wissenschaften im J. 1990 in Boskovice	245
— Historische Forschung der Familie in Westeuropa	444	Riečanská, Eva: Nach Ethnofilm Čadca 1990	242
Bitušiková, Sáša: Hundert Jahre des Mittelslowakischen Museums in Banská Bystrica	115	Salner, Peter: Perspektiven der volkskundlichen Stadtforschung	107
Danglová, Oľga: Bild und Text	236	Slavkovský, Peter: Ph. Dr. Mojmír Benža feierte seinen fünfzigsten Geburtstag	431
Frolec, Václav: Jaroslav Štika sechzigjährig	230	Šípka, Miloš: Die Editionstätigkeit des Bezirks Volksbildungszentrum in Banská Bystrica in der Beziehung zur traditionellen Volkskultur (1983—1991)	445
— Internationale Konferenz über Ethnographische Kartographie	231	Šrámková, Marta: Vierter Weltkongress der Internationalen Gesellschaft für Ethnologie und Folklore	110
— Das europäische Dorf heute	238	— Tagung der internationalen Kommission für Volkspoesie bei SIEF	113
— Der VII. Ugro-finische Kongress (CIFU-7)	241		
— Zum 100. Jahrestag der Geburt von Prof. A. Václavík	416		
— Lebensjubiläum von Soňa Kovačevičová	418		

СОДЕРЖАНИЕ ЖУРНАЛА ЗА 39 ГОД ИЗДАНИЯ

СТАТЬИ

Альтман, Карел: Стловые общества как фактор интеграции Чешского читательского клуба в Брно 322

Апатыова-Руснакова, Зора: Попытка определения структуры оценок и изменения ценностных ориентаций 51

Белай, Витомир: Словаки и хорватская этнология 331

Ботик, Ян: Этничность как основная категория этнографической науки 18

Бурласова, Соня: Индивид и коллектив Введение 310 5

Дивац, Зорица: К пониманию брака в сербской народной среде 328

Доровски, Иван: Восприятие македонской народной поэзии в Словакии 185

Зелева, Алена: Идентичность членов этнических меньшинств в национально смешанных областях Словакии — социально-психологический подход 132

Калявски, Михал: Положение народных меньшинств в Словакии в 1918—1938 гг. 143

Климова, Дагмар: Чешский политический анекдот в отношении Центральной Европы 32

Коморовски, Ян: Этнография и религионистика 6

Ковачевичова, Соня: Миграционные и эмиграционные пути евреев Словакии 288

Креквичова, Эва: Категория функции и этнологическое исследование (на случае анализа песенного репертуара) 191

Крупа, Виктор: Сотворение мира и элементы бунта в полинезийской и японской мифологиях 13

Лешчак, Милан: Зарождение функционального структурализма в словацкой этнологии 336

Матевчик, Аугустин: К некоторым проблемам народного творчества в период преромантизма 181

Моравцова, Дана: Изменения критерий выбора супружеского партнера среди Словаков из румынских гор, переселенных в чешское пограничье 274

Носкова, Хелена: К исследованию народной культуры Словаков в чешском пограничье с 1945 г. по наши дни 261

Подоба, Юрай: Влияние социальной структуры на заселение, традиционное зодчество и жилище в Братиславе-Раче 157

Радованович, Миляна: Вопросы демографических явлений и процессов в контексте этнологических исследований городской среды 178

Скалник, Петер: Советская этнография и национальный вопрос 26

Столична, Растислава: К вопросам структуры, содержания и названий еды деревенского общества в Словакии 303

Штефаникова, Зузана: Формы и функции национальной одежды в Словакии 37

ДИСКУССИЯ

Калявски, Михал: Этничность или этническое сознание? 354

Лешчак, Милан: Начало полезных диалогов? 67

Нуошка, Андрей: Место этнологии в моделировании уравновешенного роста областей 202

Разговор с Петром Скалником (Л. Хорватова) 77

Разговор с Миланом Станеком (З. Вановичова) 207

Разговор с профессором Ладиславом Голым (Л. Хорватова) 348

МАТЕРИАЛЫ

Вановичова, Зора: Иконы восточной Словакии и мотивы устной народной прозы 412

Кадлецова-Ондерчанинова, Андреа: Из современного исследования этнического сознания у самой молодой генерации жителей словацкой деревни Сантов (Пилишсанто) в Венгрии 212

Калявска, Вера—Товарек, Леош: Автоматизированная обработка документационных фондов Этнографического института САН — комплекс СВАДЬБА 86

Калявски, Михал: Языковая и конфессиональная структура населения Земплинского комитета в 18-ом веке 367

Кардошова, Моника: Обработка дерева в области Подьяворины 217

Коморовски, Ян: Инкультурация в работе словацких миссионеров 363

Профантова, Зузана: Андрей Кметь и паремии в его работах 358

Скружны, Лудвик: Колодцы документированные в архивах Словацкой и Чехословацкой академии наук 383

Чукан, Ярослав—Хальмова, Мария:

Детерминанты быта в шахтерских поселениях недалеко Железника	402
Товарек, Леош—Калявска, Вера: Автоматизированная обработка документационных фондов Этнографического института САН — комплекс СВАДЬБА	86

ОБЗОРЫ — ИНФОРМАЦИИ — ГЛОСЫ

Апатиова-Руснакова, Зора: Конференция «Город и его культура»	105
Бенжа, Моймир: Совершение об этнографическом атласе Чехии, Моравии и Силезии	437
Бенюшкова, Зузана: XI ^{ми} Симпозиум в Стражнице	113
Бенюшкова, Зузана: Историческое исследование семьи в западной Европе	444
Битушикова, Саша: Сто лет Среднесловацкого музея в Банской Быстрице	115
Гашпарикова, Вера: Международная конференция «С Наукового общества им. Шевченко по Свободный украинский университет»	439
Данглова, Ольга: Картина и текст	236
Кадлецова-Ондерчанинова, Андреа: Международная конференция исследований этнических меньшинств в Бекешской Чабе	240
Калявска, Вера: Семинар Проблемы постройки автоматизированных информационных систем в общественных науках и областях их аппликации	443
Кирипольски, Милан: Декларация об основании Унии музеев на открытом воздухе в Словакии	442
Ковачевичова, Соня: Юбилей Ольги Дангловой	428
Млынка, Ладислав: Семинар Субкомиссии по народному зодчеству и поселениям МКККБ	441
Мушинка, Микулаш: Международный научный семинар о русинах-украинцах Карпатской области	438
Пишутова, Ирена: Д-р Ярмила Паличкова-Паткова, К. и. н. отмечает юбилей	228
Прохазка, Лубомир: Всеобщая сессия Этнографического общества при Чехословацкой Академии наук в 1990 г. в Босковицах	245

Риечанска, Эва: После Этнофильма Чадца 1990	242
Салнер, Петер: Перспективы этнографии города	107
Славковски, Петер: Д-р Моймир Бенжа отметил пятьдесят лет	431
Шипка, Милош: Издательская деятельность Областного культурного центра в Банской Быстрице в отношении к традиционной народной культуре в 1983—1990 г.	445
Шрамкова, Марта: Четвертый мировой конгресс Международного общества по этнологии и фольклору	110
— Заседание международной Комиссии по народной поэзии (СИЭФ)	113
Штефаникова, Зузана: Поздравление Вере Носальевой	103
Фролец, Вацлав: Ярослав Штика шестидесятником	230
— Международная конференция по этнокартографии	231
— Европейская деревня сегодня	238
— VII ^{ог} Международный угро-финский конгресс	241
— По случаю сотой годовщины со дня рождения проф. А. Вацлавики	416
— Жизненный юбилей Сони Ковачевичовой	418
Хлуошкова, Хана: I ^{на} фольклористический семинар Института этнографии и фольклористики Чехословацкой академии наук	234
— Научная конференция по случаю 150-летия со дня рождения Андрея Кмента	436
Голы, Душан: Ученый самого высокого качества. По случаю юбилея Оскара Эльшека	421
Хлебана, Милан: Жизненный юбилей Веры Абеловой	433
Хорватова, Любица: Две интересные конференции (ЕАСА, Куимбра 1990 и МКАЭН, Лисабон 1990)	108
Якубикова, Корнелия: Жизненный юбилей Доц. Д-ра Эмилии Горватовой. К. и. н.	426

РЕЦЕНЗИИ — АННОТАЦИИ

СОДЕРЖАНИЕ ЖУРНАЛА ЗА 39 ГОД ИЗДАНИЯ

Slovenský národopis

Časopis Národopisného ústavu Slovenskej akadémie
vied

Ročník 39, 1991, číslo 3—4

Vychádza štyri razy do roka
Vydáva VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie
vied

Hlavný redaktor
PhDr. Milan Leščák, CSc.

Výkonné redaktorky
PhDr. Ľubica Chorváthová
PhDr. Zora Vanovičová

Typografia: Eva Kovačevičová-Fudala

Redakčná rada: PhDr. Stanislav Brouček, CSc., člen
kor. SAV Božena Filová, Prof. PhDr. Václav Frolec,
DrSc., doc. PhDr. Emília Horváthová, CSc., PhDr.
Václav Hrnčíko, PhDr. Josef Jančář, CSc., PhDr.
Soňa Kovačevičová, CSc., PhDr. Eva Krekovičová,
CSc., PhDr. Martin Mešša, PhDr. Ján Mjartan,
DrSc., doc. PhDr. Ján Podolák, CSc., PhDr. Zora
Rusnáková, CSc., PhDr. Peter Salner, CSc., PhDr.
Karol Strelec, PhDr. Andrej Sulitka, CSc.

Redakcia: 813 64 Bratislava, Jakubovo nám. 12
Vytlačila Knihhtlačiareň Svornosť, š. p., Bratislava

Registr. zn. F 7091

Jednotlivé číslo Kčs 39,—, dvojčíslo Kčs 78,—; celo-
ročné predplatné Kčs 156.

Rozširuje, objednávky a predplatné prijíma PNS —
ÚED, Bratislava, ale aj každá pošta a doručovateľ.
Objednávky do zahraničia vybavuje PNS — Ústred-
ná expedícia a dovoz tlače, Nám. Slobody 6, 884 19
Bratislava

© VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied,
1991

SLOVAK ETHNOLOGY

Journal of Institute of Ethnology of the Slovak Aca-
demy of Sciences

Volume 39, 1991, No. 3—4

Published quarterly by VEDA, the Publishing House
of the Slovak Academy of Sciences

Editors PhDr. Milan Leščák, PhDr. Ľubica Chor-
váthová and PhDr. Zora Vanovičová

Editor: 813 64 Bratislava, Jakubovo nám. 12

SLOWAKISCHE VOLKSKUNDE

Zeitschrift des Ethnographischen Institutes der Slo-
wakischen Akademie der Wissenschaften

Jahrgang 39, 1991, Nr. 3—4

Erscheint viermal im Jahre

Herausgegeben vom VEDA, Verlag der Slowaki-
schen Akademie der Wissenschaften

Redakteure PhDr. Milan Leščák, PhDr. Ľubica
Chorváthová und PhDr. Zora Vanovičová

Redaktion: 813 64 Bratislava, Jakubovo nám. 12

L'ETHNOLOGIE SLOVAQUE

Revue de l'Institut d'Ethnologie de l'Académie slo-
vaque des sciences

Année 39, 1991, No. 3—4

Parait quatre fois par an. Editions de VEDA,
maison d'édition de l'Académie slovaque des sciences

Rédacteurs: PhDr. Milan Leščák, PhDr. Ľubica
Chorváthová et PhDr. Zora Vanovičová

Rédaction: 813 64 Bratislava, Jakubovo nám. 12

СЛОВАЦКАЯ ЭТНОЛОГИЯ

Журнал Института этнологии Словацкой Акаде-
мии Наук

Год издания 39, 1991 № 3—4

Издается четыре раза в год

«ВЕДА», издательство Словацкой Академии
Наук

Редакторы Д-р Милан Лешчак, Д-р Любица Хор-
ватова и Д-р Зора Вановичова

Адрес редакции: 813 64 Братислава, Якубово
нам. 12

Distributed by KUBON UND SAGNER,
D-8000 München POB 340108 SRN.

INDEX 49 616
Cena Kės 78,—